

OTDK dolgozat

Magyarország külkapcsolatai a rendszerváltást követően a hazánkkal szomszédos posztjugoszláv államokkal

Liszkai Dominik

TARTALOM

Bevezetés.....	3
1. Fogalmi lehatárolás	7
2. Történelmi áttekintés	9
2.1 A rendszerváltás folyamata.....	9
2.2 Események 1990-től.....	11
3. A külkapcsolatok alakulása országonként.....	13
3.1 Szerbia.....	13
3.1.1 1990-2000.....	13
3.1.2 2000-2010.....	16
3.1.3 2010-.....	20
3.2 Horvátország	23
3.2.1. 1990-2000.....	23
3.2.2 2000-2010.....	24
3.2.3 2010-.....	25
3.3 Szlovénia	28
3.3.1 1990-2000.....	28
3.3.2 2000-2010.....	29
3.3.3 2010-.....	30
Összegzés	32
Felhasznált irodalom	34

BEVEZETÉS

Magyarország Közép-Európa egyik meghatározó állama. Térségünkben sok nemzetiség, sok nemzet talált otthonra. A dolgozat magyar külpolitikai kérdésekkel foglalkozik, témaválasztásomat indokolja a személyes indíttatás. Nagyon hosszú ideje foglalkozom a választott időszakkal, aktívan nyomon követem a politikai történéseket, azaz a rendszerváltást követő évtizedeket napjainkig, ezért is tulajdonítok nagy szerepet ennek a témának.

A politika és a történelem felé mindig nagy érdeklődés összpontosult. A külpolitikai eseményeket a délszláv államok tekintetében folyamatos érdeklődés veszi körül annak ellenére, hogy Magyarország mérete ellenére mekkora súllyal bír a politikai porondon. A különféle szövetségi rendszereket, szervezeteket figyelmen kívül hagyva nem véletlenül van a legtöbb ország között diplomáciai kapcsolat, egymás között megkönnyítve a kommunikációt, könnyebbé téve így az egyeztetéseket például a nagykövetség és a konzulátus intézményein keresztül. Azt, hogy szomszédjaink alkotják a magyar érdekek belső körét, aligha lehet vitatni. Ennek egyik oka egyrészt egy földrajzi tény: Magyarország 1918 óta nem rendelkezik tengeri kijáráttal, minden kereskedelme, kapcsolatrendszere a hét szomszédos államon keresztül bonyolódik. A másik ok egy történelmi tény. 1920-ban, majd 1947-ben minden akkori, közvetetten pedig mai, szomszédos ország részesült magyar területből és magyar lakosságból. A határainkon kívülre került nemzetrészek lélekszáma szinte minden szomszédunknál drámai mértékben (és elsősorban nem természetes folyamatok eredményeképpen) csökkent az elmúlt száz évben, és a folyamat inkább gyorsul, semmint lassulna, friss népszámlálások hiányában is feltételezhetjük, hogy még mindig közel 2 millió magyar él határainkon túl. A magyar nemzet ekkora részével kapcsolatban különleges magyar érdekek és érzékenységek vannak, nem lehet elvitatni, bár sem az Európai Unióban, sem máshol nem sok megértés mutatkozik ez iránt. Ettől függetlenül a kérdés nem „elengedhető”, a szomszédos államok magyar közösségekkel, történelmi örökséggel és kultúrával kapcsolatos politikája a kétoldalú kapcsolatok legfontosabb mércéje kell, hogy legyen. Ahogy a Nemzeti Biztonsági Stratégia kimondja: a határon túli magyarságnak a helyzete elválaszthatatlan az anyaország biztonságától. A biztonságuk, nemzeti önazonosságuk fenntartásának garanciája ugyanolyan fontosságú nemzeti érdek, mint a Magyarországon élő magyar állampolgárok biztonsága (Demkó 2022, 24-27.).

A szomszédos államok köre szinte az egyetlen horizont, amelyen belül Magyarország jelentősen alakítani tudja az eseményeket. Egy kapcsolatrendszer sohasem egyirányú, főleg akkor, ha a két ország hasonló méretű, és egyik sincs aránytalanul ráutalva a másikra. Magyarországnak nagyhatalmi vagy középhatalmi szomszédja nincsen, és egyetlen környező államtól sem függünk kizárólagosan, még energiabiztonsági szempontból sem (Demkó 2022, 24-27.). A kapcsolat Szlovéniával évtizedek óta stabilan jó, nagyobb vitáktól mentes. Horvátországgal időnként hullámzóak, de alapvetően jók a kétoldalú kapcsolatok. A szerb–magyar viszony a katonai feszültségtől jutott a jelenlegi jó kapcsolatokig, ma stabil és pozitív tendenciát mutat. Különösen fontos, hogy Szlovénia, Horvátország és Szerbia megfelelő módon áll a magyar közösségekhez, és az utóbbi esetében jól halad a terhelt történelmi kapcsolatok feldolgozása is (Demkó 2022, 24-27.).

Egyetemi tanulmányaim előtt és alatt is kifejezetten érdeklődtem a politika, a gazdaság, a történelem és földrajz iránt, ennek köszönhetően választottam anno a Széchenyi István Egyetem Nemzetközi Tanulmányok szakát. Az itt szerzett és megismert dolgokkal karöltve vizsgáltam a rendszerváltástól napjainkig Magyarország külkapcsolatait a posztjugoszláv szomszédjainkkal.

Szakedolgozatom kizárólag szekunder kutatás alapján íródott, azzal a céllal, hogy a tudományos írásokat, valamint a már meglévő elemzéseket, kutatásokat összefoglalja a témában.

A szakedolgozatom során kitérek a posztjugoszláv államok közül Szlovéniára, Horvátországra és Szerbiára. A három ország Magyarországgal való kapcsolatát keletről nyugatra haladva mutatom be a dolgozat során. Elsőként Szerbiára, majd Horvátországra, végül Szlovéniára térek ki. Az külkapcsolatok alakulását az említett országokkal évtizedes lebontásokban elemzem, ezek képezik az alfejezeteket.

A kutatás célja az volt, hogy mély belátást nyerjek az elmúlt bő harminc év történéseibe, megismerjem hazánk külpolitikai kapcsolatait Szlovéniával, Horvátországgal és Szerbiával. A kutatás bő harminc éves időintervallumot fed le, így belátást nyújt a modern történelmünkbe.

A dolgozat során három fő kérdésre kerestem a választ, ezek a kérdések inspiráltak a dolgozat megírására is. Mindig is szerettem a történelmet, így elsősorban a magyar rendszerváltás lezajlására és a többpártrendszer kialakulására kerestem a választ. Másodsorban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy mégis hogyan alakultak ki a külkapcsolatok a velünk határos posztjugoszláv államokkal. Harmadsorban arra a kérdésre kerestem a választ, hogy

Szerbiával, Horvátországgal és Szlovéniával mennyire alakultak jól vagy rosszul a külkapcsolataink. Dolgozatom fejezeteiben bemutatom a délszláv szomszédjainkkal való külkapcsolatok alakulásának fontosabb mérföldköveit. A külkapcsolataink alakulása a délszláv szomszédokkal Szlovénia és Horvátország esetében mindig jóként, Szerbia esetében sokszor hullámnak mondhatjuk, utóbbi években jóként jellemezhető. A témához szorosan kapcsolódva vizsgálom a kialakult viszonyt is, melynek eléréséhez milyen döntésekre, ezt követően milyen lépésekre volt szükség és hogy az elért eredmény milyen hosszú távon volt működőképes. Magyarország nem tekintett el a délszláv szomszédjainban élő magyar kisebbség helyzete mellett, volt, hogy háttérbe kerültek az integrációs folyamatok végett, mindazonáltal mindig prioritást jelentettek az anyaország számára, ezt szem előtt tartva folytattuk a kétoldalú gazdasági, kulturális és politikai együttműködéseket. A magyar kisebbség Szlovéniában és Horvátországban elenyésző, Szerbia Vajdasági részén él számottevő magyarság. Az Európai Unió szerveiben is ezt szem előtt tartva folytattuk külpolitikánkat.

Minden ország politikájában és intézményrendszerében napjainkban fokozottan fontos szerepet kap a külpolitika kérdése, melynek köszönhetően felértékelődött a szerepe a nemzetközi porondon. A hatékony együttműködés és többoldalú együttműködések célja a gazdasági, az integrációs és a felmerülő problémák, (ezek lehetnek globális és lokális szintűek) együttes és minél előbbi megoldása. Napjainkban a diplomácia intézményének ezen szerepköre rendkívül felértékelődött és az országok ezt részesítik előnyben a különféle embargók, szankciók vagy épp háborús szituációk helyett (az orosz-ukrán háború kivételt jelent). A bilaterális vagy trilaterális, esetleg többoldalú kapcsolatok leginkább lokális szinten, a sokoldalú, egyben már szervezeti szinten működő együttműködések globális szinten figyelhetők meg. Ezeknek rengeteg fajtája létezik, mint például: gazdasági, politikai, kulturális együttműködések.

Magyarország egy Közép-Európai állam, mely mérete ellenére nagy külpolitikai súllyal bír, ezt leginkább presztízs szempontból fontos nézni. A téma aktualitását mutatja, hogy rendkívül sok Európai Unió program sikerességének elmaradhatatlan része, hogy Magyarország is részt vett ezekben és részt is vesz, ilyen például az Unió bővítése új tagállamokkal vagy a nagyobb krízisek jól helyén való kezelése. Magyarország hét szomszédos országgal rendelkezik az 1990-es évek elejétől, mikor az egységes délszláv államban, Jugoszláviában a fragmentáció következtében darabokra esett a szövetségi köztársaság. Abban az esetben, ha a politikában vákuum keletkezik, azt egy másik szereplő egyből betölti, Magyarország jól töltötte be ezt a

politikai úrt azzal, hogy támogatta az újonnan létrejövő, immáron posztjugoszláv államokat és a kezdetektől fogva jó kapcsolatunk volt Szlovéniával és Horvátországgal, Szerbiával a magyar kisebbség miatt az elején feszült, végül napjainkra jó kapcsolat alakult ki a magyar külpolitika remek manőverezési és jó problémamegoldó képességeinek köszönhetően.

Mindemellett pedig az Európai Unió intézményrendszerén belül is rohamosan növekvő tendenciát mutat Magyarország szerepe. A politikai nyomás és a minket ért vádak ellenére stabil és állandó résztvevői vagyunk a döntéshozatalnak. Két délszláv szomszédunk, nevezetesen Szlovénia és Horvátország már tagja az Uniónak, Szerbia még nem, folyamatosak a tárgyalások Szerbia és az Európai Unió között, Szerbia integrációját hazánk szorgalmazza és támogatja is egyben. 2019 december 1-től az Európai Bizottság szomszédságpolitikáért és bővítésért felelős biztosa Várhelyi Olivér, aki által rendkívül felértékelődött a magyar-szerb viszony.

1. FOGALMI LEHATÁROLÁS

- Politika
 - A fogalom nem azonosítható korlátlan uralommal, hanem „a barát és az ellenség” kettőséből tevődik össze. A politika küzdelem valakiért és valaki ellen, nem pedig valamiért és valami ellen. A politika közvetlen, tömeges cselekvés, amelynek során a barátokat az ellenségek ellen mozgósítják. Hivatkozás helyesen: (Heller 1993: 7).
 - A politika szó a görög „polis” szóból származik, jelentése: városállam (Bakos, 1989, 666.).
 - Politika: államtudomány, valamely állam uralkodó párjának/pártjainak az ország kormányzásában követett iránya (Bakos, 1989, 667.).
- Külpolitika
 - A külpolitika a közös külpolitikai intézményrendszer és a kialakult egyeztető mechanizmusok normakövetésére és bizonyos magatartásminták felvételére készíti az államokat, így a közös külpolitika nem csupán a nemzetállamok irányából egy közös politikaterület kialakítására irányuló folyamatként értelmezhető, hanem a nemzetállami külpolitikát kölcsönösen átható és formáló tényezőként is (Gálik 2005, 105.).
- Delegáció
 - Küldöttség (Bakos, Akadémia, 1989, 166.).
- Diaszpóra
 - 1. azokat a földrajzilag szétagolt migrációs eredetű makroközösségeket, melyek 2. az őket körülvevő társadalomba integrálódtak, de nem teljesen asszimilálódtak, valamint 3. szimbolikus vagy objektív kapcsolatban állnak más területeken élő, de azonos származásúnak vélt rokon közösségekkel, valós vagy óhazájukkal, vagy anyaországukkal (Rákóczi et al. 2019).
- Diplomácia
 - francia eredetű szó; külügyi szolgálat, külügyek intézésével kapcsolatos tevékenység (Bakos, 1989, 188.).

- Nagykövetség
 - Valamely államnak külföldön levő, ott bizonyos előjogokat élvező és a nagykövet vezetése alatt álló hatósága, hivatala, ill. ennek személyzete (<https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=nagyk%C3%B6vets%C3%A9g>).
- Nagykövet
 - A követi teendőkkel felruházott diplomáciai tisztviselők legmagasabb rangú osztályához tartozó diplomata, rendszerint a nagykövetség vezetője (<http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=nagyk%C3%B6vet>).
- Konzulátus
 - A konzul hivatala, mely valamely idegen államnak, főleg gazdasági ügyekkel, gazdasági érdekvédelemmel és útlevelügyekkel foglalkozó külképviselete (Bakos, 1989, 458.).
- Konzul
 - Gazdasági és útlevelügyeket intéző külképviseleti tisztviselő (Bakos, , 1989, 458.).
- Gazdaság
 - A termelési viszonyok összessége; gazdasági rendszer; gazdálkodás
 - Fajtái: kapitalista, patriarchális, szocialista gazdaság (<http://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/kereses.php?kereses=gazdas%C3%A1g>).

2. TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

2.1 A RENDSZERVÁLTÁS FOLYAMATA

1987-ben 26 ország nevezte magát hivatalosan „szocialista országnak”, köztük hazánk, Magyarország is. A „szocialista rendszer” fogalma egy rendszercsaládot jelöl meg. Magyarország a II. Világháborút követően szovjet érdekszférában volt egészen 1991 június 16-ig, amikor az utolsó szovjet katona is elhagyta az ország területét, megszakítva ezzel a több, mint 47 éves megszállási periódust. 1989-1990-ben nemcsak a magyar, hanem a többi kelet-európai kommunista rendszer is összeomlott (Szarka 2007: 6). Világtörténelmi jelentőségű, hogy az átalakulás nemzetközi feltételeit Mihail Gorbacsov szovjet pártfőtitkár és George Bush amerikai elnök 1989. december 2-i máltai megállapodása biztosította. Egyezségük lényege a szabad és többpárti választások támogatása és a belügyekbe való be nem avatkozásának elfogadása volt (Romsics, 2010, 783.).

A Magyar Demokrata Fórum (MDF) 1987. szeptember 27-én alakult. A második ellenzéki szervezetet 1988. március 30-án hozták létre Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz) néven. Az 1988. május 23-24-re összehívott rendkívüli pártértekezlet (MSZMP) a vezetőtestületek teljes átalakítása mellett döntött, bizalmat szavaztak Nyers Rezsőnek és Pozsgay Imrének, a Hazafias Népfront főtitkárának, akit évek óta a reformbarát újítók közé soroltak. A párt főtitkárává Grósz Károlyt választották. Kádárt szovjet jóváhagyással félreállították. 1988 októberében a társasági törvényt elfogadásával a parlament engedélyezte az állami vállalatok magántársaságokká alakulását, ezzel megindult a társadalmi tulajdon összeomlása és a magántulajdonon alapuló piac- és versenygazdaság kialakulása. Azt az ellenzéki követelést, hogy a pártot a társadalom, a kormányt pedig az Országgyűlés ellenőrzése alá kell helyezni, erre az időre a párt reformerei is elfogadták. Az új pártvezetés és az ellenzék viszonya ellentmondásosan alakult. Pozsgay Imre, aki júniustól a kormány államminisztere is volt. november 25-én bejelentette, hogy az MSZMP párbeszédet kezd az ellenzéki szervezetekkel. 1988. november 13-án megalakult a Szabad Demokraták Szövetsége, ezt november 18-án a Független Kisgazdapárt újjáalakulása, a Szociáldemokrata Párt 1989 januárjában, a Nemzeti Parasztpárt - Magyar Néppárt néven - 1989 februári újjá szerveződése követte. Az ún. történelmi pártok színrelépését a Kereszténydemokrata Néppárt április 2-i újjáalakulása tette teljessé. Az ellenzéki pártok és szervezetek 1989. február 17-i nyilatkozatukban üdvözölték, hogy az MSZMP elfogadta a többpártrendszert, mint a hatalom gyakorlás egyedül

demokratikus formáját. A legfontosabb nyolc ellenzéki szervezet 1989. március 22-én megalakította az Ellenzéki Kerekasztalt. Ezt megelőzően, 1989. március 15-én legalább százezren vettek részt az ellenzéki szervezetek immár senki által sem zavart megemlékezéseiben, miközben a hivatalos ünnepségen alig húszezren jelentek meg. Az ellenzéki megmozdulások csúcspontjaként Csengey Dénes, az MDF politikusa jelképesen lefoglalta a Magyar Televíziót, Cserhalmi György színész pedig felolvasta a 12 pontba foglalt 31 ellenzéki szervezet által aláírt követeléseket. A jogállamiság, többpártrendszer és a szabad választások mellett ezek között már a szovjet csapatok kivonása is szerepelt. 1989 tavaszától lélegzetelállító ütemben peregtek az események, omlott össze a pártállam, és haladt előre az a folyamat, amely a szocialista államrenden belüli modellváltáson túllépve immár félreérthetetlenül a rendszerváltás irányába mutatott. Április 22-én feloszlott a KISZ (Magyar Kommunista Ifjúsági Szervezet). Május 8-án Kádár Jánost minden vezető beosztásáról felmentették. Az egész társadalmat megrázta Nagy Imre, Maléter Pál és társaik ünnepélyes újratemetése június 16-án. A ceremónia szónokai közül Orbán Viktor az orosz csapatok mielőbbi és teljes kivonásának követelését követelte. Július 6-án elhunyt Kádár János. E két szimbolikus tartalommal is rendelkező esemény, valamint az osztrák-magyar határ augusztus-szeptemberi megnyitása és a hazatérni nem akaró keletnémet turisták kiengedése az országból Ausztriába félreérthetetlenül jelezték egy történelmi korszak a végéhez közeledését (Romsics, 2017, 464-469.).

Magyarország népköztársaságból köztársasággá alakult, amelyben maradéktalanul érvényesülnek a klasszikus hatalommegosztás és a politikai demokrácia elvei. Az alaptörvény deklarálta a többpártrendszert, és kimondta, hogy egyetlen párt sem gyakorolhatja a közhatalmat. Az ország legfelsőbb államhatalmi és népképviselői szerve ismét az országgyűlés lett. Megszűnt az Elnöki Tanács, helyette köztársasági elnöki poszt létesült. Az államfő hatáskörére vonatkozólag az alkotmánymódosítás az 1946-os törvény rendelkezéseit vette alapul, vagyis a köztársasági elnök jogkörét a lehető legszűkebbre szabta. Az új alkotmány a régi országgyűlés jóváhagyásával 1989. október 23-án lépett életbe. Ünnepélyes körülmények közepette ugyanezen a napon kiáltotta ki a köztársaságot Szűrös Mátyás, az országgyűlés akkori elnöke a Kossuth téren. A Nemzeti Kerekasztal megállapodásainak értelmében októberben törvényeket is elfogadott a parlament. Ezek egyike az Alkotmánybíróság felállításáról intézkedett. A testület igen széles jogkört kapott. Feladatai közé került a jogszabályok előzetes és utólagos vizsgálata, az alkotmányban biztosított jogok megsértése miatt benyújtott panaszok elbírálása, az alkotmány értelmezése, valamint az

állami szervek és az önkormányzatok között felmerülő hatásköri összeütközések megszüntetése. A testület 1990. január 1-jén kezdte meg működését Sólyom László alkotmányjogász elnökletével. Az új választójogi törvény minden nagykorú, vagyis 18 éven felüli magyar állampolgárt szavazati joggal ruházott fel. A választás módja mindenütt titkos volt. Az MSZMP bomlása következtében létrejött a Magyar Szocialista Párt, az új párt „korszerű baloldali szocialista mozgalomként” határozta meg magát, amely „a jogállam törvényeit mindenkor tiszteletben tartva” hozzá kíván járulni „többpártrendszerű parlamenti demokrácia kiépítéséhez”. A párt elnökévé Nyers Rezsőt választották és az új párt megalakítása ellen a küldöttek valamivel több mint 10%-a szavazott (Romsics, 2017, 464-469.).

2.2 ESEMÉNYEK 1990-TŐL

Az 1990 tavaszán megrendezett választásokon a 386 mandátum 43%-át szerezte meg, míg az SZDSZ csak 24%-át, a Kisgazdapárt 11%-át, az MSZP 9%-át, a Fidesz és a KDNP pedig 5-5%-át. A független képviselők aránya 3%-ot tett ki. Az 1985-90-es régi parlamenthez képest az új országgyűlés összetétele radikálisan átalakult, a képviselők 95%-ban kicserélődtek. A volt párttagok aránya 75%-ról 13.5%-ra, a volt párttitkárok és más párt- és tanácsfi funkcionáriusok hányada 15%-ról néhány százalékra csökkent, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya ugyanakkor 59%-ról 89%-ra emelkedett (Romsics, 2017, 464-469.). Kormányalakításra a relatív többséghez jutó MDF szerzett jogot, amelynek Antall József történész múzeumigazgató, az egyik 1945 utáni kisgazdapárti politikus és miniszter fia volt a miniszterelnök-jelöltje. Az abszolút parlamenti többség érdekében Antall koalíciót ajánlott a Kisgazdapártnak és a Kereszténydemokrata Pártnak, amelyek elfogadták ajánlatát. Az új kormány legfontosabb céljait Antall a jogállamiság intézményeinek kiépítésében és meggyökereztetésében, a gazdasági válság felszámolásában és „szociális piacgazdaság” megteremtésében, a keleti integrációs szervezetekből való kilépésben és a nyugatiakhoz, mindenekelőtt a NATO-hoz és az Európai Közösséghez való csatlakozásban, valamint a regionális együttműködésben és a magyar kisebbségek fokozottabb támogatásában és védelmében jelölte meg. A köztársaság címeréül nem az 56-ra és a függetlenségi hagyományra utaló Kossuth-címert, hanem a történelmi folytonosságot szimbolizáló koronás címert javasolta, amit pártja és az országgyűlés is elfogadott. Köztársasági elnökké az MDF és az SZDSZ közötti megállapodás eredményeként Göncz Árpád író és szabaddemokrata politikust választották (Romsics, 2017, 464-469.). Az 1989 őszén kezdődött alkotmányozói

folyamat záróaktusának az önkormányzati törvények 1990. augusztusi elfogadása tekinthető, ezek felszámolták az 1950-ben kialakított tanácsrendszert, és az ország minden településének visszaadták helyi önkormányzatát. Az önkormányzat első embere a polgármester, a szakapparátus vezetője pedig a jegyző lett. Az első helyhatósági választásokat 1990 őszén tartották. A kormánypártok jelöltjei ezeken általában kisebbségben maradtak; Budapest főpolgármestere is az SZDSZ egyik vezető alakja, Demszky Gábor lett. Az önkormányzati választásokkal befejeződött az 1988-ban kezdődött, 1989-ben felgyorsult és 1990 tavaszán-nyarán véglegesedett jogi-politikai jellegű átalakulási folyamat, melynek során az egypárti diktatúrát többpárti demokráciafolyamatos váltotta fel. Az átalakulás jelentőségét, tartalmát tekintve forradalmi, formája, módszerei szempontjából viszont békés, erőszakmentes volt. 1990 óta nyolc országgyűlési választást tartottak: 1994-ben, 1998-ban, 2002-ben, 2006-ban, 2010-ben és 2014-ben, 2018-ban és 2022-ben. A választási eredmények jelentősen különböztek. Az 1994-es választások nyertese az 1990-ben negyedikként végzett MSZP lett a mandátumok 54%-ával. Az 1990-ben győztes MDF parlamenti képvisellete ugyanakkor 42%-ról 10%-ra zuhant vissza. Abszolút többsége ellenére az MSZP koalíciót ajánlott az SZDSZ-nek, amit az elfogadott. A kabinetet a szocialista Horn Gyula vezette. 1998 újabb meglepetést hozott. Az addig 5-6% körüli eredményeket elérő Fidesz szavazatainak a száma megtöbbszöröződött, és így megszerezték a mandátumok 38%-át. Ennek alapján a párt elnöke, Orbán Viktor alakíthatott kormányt a Kiszgazdapárttal összefogva (Romsics, 2017, 464-469.). 2002-ben az MSZP-SZDSZ koalíció nyert, Medgyessy Péter alakíthatott kormányt. Ő azonban 2004-ben lemondott, utódja 2006-ig Gyurcsány Ferenc lett. 2006-ban újfent az MSZP-SZDSZ koalíció nyert, Gyurcsány Ferenc másodjára alakíthatott kormányt, de 2009-ben lemondott és Bajnai Gordon követte 2010-ig. 2010-ben a Fidesz-KDNP koalíció alakított kormányt, ez évben volt utoljára a kétfordulós választási rendszer. A 2014-es, 2018-as és a 2022-es választásokat a Fidesz-KDNP koalíció nyerte és alakított kormányokat, mindegyik alkalommal Orbán Vikort miniszterelnöknek választva (Romsics, 2010, 483.).

A magyarságpolitika kezelése jobb-és baloldali kormányok alatt eltért. A jobboldali ciklusok alatt a külpolitikát részben a nemzetpolitika határozta meg, a baloldali ciklusok alatt az integráció érdekében a jószomszédsági viszonyra törekedtek, így a nemzetpolitika háttérbe került (Szabó 2011, 393.).

3. A KÜLKAPCSOLATOK ALAKULÁSA ORSZÁGONKÉNT

3.1 SZERBIA

A jugoszláv állam felbomlása megnyitotta az utat a nemzeti kisebbségek számára, hogy megszervezzék saját, nemzeti alapú érdekképviselőiket. Ennek megfelelően 1990 márciusában megalakult a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VMDK), amely a délvidéki magyarok érdekképviselőtét tűzte ki célul, nem sokkal később pedig kidolgozta a vajdasági magyarság autonómiakoncepcióját. A VMDK-n belüli eltérő elképzelések mentén létrejött platformok és a személyes ambíciók túlzott térnyerése következtében a vajdasági magyar politikum rövid idő alatt széttöredezetté, megosztottá vált (Herner-Kovács 2013).

- A VMDK-t elhagyók egy csoportja 1994-ben létrehozta a Vajdasági Magyar Szövetséget (VMSZ).
- Egy másik csoport 1997-ben megalapította a Vajdasági Magyar Demokrata Pártot (VMDP).
- Egy harmadik létrehozta 2012-ben a Magyar Egység Pártot.
- 2007-ben a Magyar Polgári Szövetséget (MPSZ) a VMSZ-ből kiválók egy köre alapította meg (Ördögh 2017, 26-36.).
- 2009-ben a Magyar Remény Mozgalom a VMDP egyetlen tartományi képviselőjének hathatós támogatása mellett jöhetett létre.
- A vajdasági magyar politikai paletta legfiatalabb szereplője a 2015-ben megalakult Magyar Mozgalom (MM), mely korábbi VMSZ-tagok és szimpatizánsok, valamint a 2010 és 2014 közötti Magyar Nemzeti Tanács képviselőinek egy csoportjából alakult meg (Győri Szabó 2006, 326.).

3.1.1 1990-2000

3.1.1.1 1990-1995 AZ ÚJONNAN LÉTREJÖVŐ SZERBIA

A magyar kormány már 1990-től intenzív kapcsolatokat tartott fenn a vele szomszédos délszláv köztársaságokkal. Ezek a kapcsolatok a Magyarországgal azonos értékrendet valló és azonos célokat kitűző Horvátország és Szlovénia esetében, némi zökkenőktől eltekintve kiemelkedően jók voltak és ma is azok. Az értékrendjén és külpolitikai törekvésein csak

rendkívül lassan változtató Szerbia viszont már kezdettől fogva komoly gondokat okozott Magyarországnak. Szerbiában él a legnagyobb magyar közösség (az akkori Jugoszláviát figyelembe véve), s ez az elmúlt időszak kedvezőtlen demográfiai változásai ellenére is így maradt. Az Antall-kormány hivatalba lépése után, 1990. június 21-én Jeszenszky Géza a Vajdaságba és Belgrádba látogatott, ahol találkozott a szerb és a jugoszláv vezetőkkel (Gazdag 2004). Pár nappal később, Alexandar Prlja szerb külügyminiszter budapesti megbeszéléseinek alkalmából kiderült, hogy déli szomszédunkkal hosszútávú, stabil jószomszédi kapcsolatokra törekszik Magyarország, Jeszenszky Géza kedvezően értékelte, hogy a szerb alkotmánymódosítás során megfelelő tekintet el lesznek a Vajdaságban élő magyarságra vonatkozóan (Szilágyi 2011, 80-90.). A kedvező indulást azonban viszonylag gyorsan megzavarta Jugoszlávia felbomlása, a sokat vitatott és a szerb diplomácia által belpolitikai céllal túldimenzionált fegyverüzlet ellentétes megítélése, majd a délszláv háború. Magyarország számára ez azt jelentette, hogy gondoskodni kellett az ország védelméről, mert a szerb fegyveres erők több esetben is megsértették Magyarország határait légi úton, illetve a nagyszámú horvátországi és vajdasági magyar menekült elhelyezéséről és ellátásáról. A Külügyminisztérium úgy ítélte meg a helyzetet, hogy a vajdasági magyarokkal kapcsolatos szerbiai politika nem értékelhető másként, mint a magyar–szerb kapcsolatok és a kétoldalú együttműködés szándékos lerombolását célzó törekvés. Ez egyáltalán nem egy elszigetelt magyar vélekedés volt, hiszen 1992 tavaszán az Egyesült Államok és az EK arra szólított a fel Szerbiát, hogy tartsa tiszteletben a területén élő nemzeti kisebbségek jogait. A két ország közötti feszültségek még jó ideig megmaradtak, továbbá Magyarország helyzetét nem csupán azok a vádak nehezítették, amelyeket időnként Belgrád vetett Budapest szemére (pl., hogy a horvát fegyveres erők magyar területről folytattak volna harci cselekményeket), hanem az a tény is, hogy értelemszerűen és egyúttal kényszerűen csatlakoznia kellett az ENSZ Szerbiával és Montenegróval szemben hozott szankcióihoz. Ezek nemcsak a két ország közti viszonyt tették még feszültebbé, de a magyar gazdaságnak is komoly kárt okoztak. A magyar kormány ettől függetlenül igen aktív részese volt a jugoszláv válság megoldása érdekében folytatott diplomáciai tárgyalásoknak, így 1992 augusztusában, a londoni Jugoszlávia-konferencián Jeszenszky Géza külügyminiszter támogatta az ENSZ-határozatokat és a Carrington-tervet. (Szilágyi 2011, 80-90.). A magyar diplomácia ezen túlmenően is, minden fontosabb diplomáciai tanácskozáson szorgalmazta a délszláv válság gyors és hatékony megoldását. Azt, hogy ez egyáltalán nem csupán a nemzeti célokat erősebben hangsúlyozó Antall-kormány számára okozott gondokat, jól mutatja, hogy a Horn-kormány külügyminisztere, Kovács

László arra kényszerült, hogy az ENSZ közgyűlése előtt tegye szóvá a vajdasági magyarok helyzetét, illetve az embargó miatt elszenvedett kárunkat (Szilágyi 2011, 80-90.)

A helyzet olyannyira nem változott, hogy 1995 augusztusában a Horn-kormány kénytelen volt nyilatkozatban kifejezni aggodalmát amiatt, hogy a vajdasági magyarok által lakott településekre erőszakosan szerb menekülteket telepítenek be (Szilágyi 2004, 4-22.).

Magyarország, amely az említett problémát a későbbiekben is többször szóvá tette, nagy megkönnyebbüléssel üdvözölte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (Szerbia és Montenegró) és a Horvát Köztársaság között 1996 augusztusában megkötött megállapodást. A Külügyminisztérium így foglalt állást: *„a megállapodás nemcsak a két állam viszonya szempontjából jelentős esemény, de nagyban hozzájárul a térség békéjének és biztonságának megszilárdulásához is. Magyarország szempontjából igen lényeges, hogy ez a fejlemény egyrészt felszámolja a háborús veszélyt déli határaink mentén, másrészt jobb feltételeket teremt kapcsolatainak széles körű fejlesztéséhez Jugoszláviával és Horvátországgal”*. (Szilágyi 2011, 83).

3.1.1.2 1995-2000

A Külügyminisztérium ismét arra kényszerült, hogy leszögezze: *„Magyarország változatlanul abban érdekelt, hogy a szomszédos Jugoszláviában, Szerbiában a törvényes rendnek és a demokrácia normáinak a betartásával oldódjanak meg a konfliktusok, és tovább folytatódjék a térségben a daytoni megállapodást követő stabilizációs folyamat”*. Az 1997-es év ennek a feszültségnek a jegyében telt el, s a két ország közötti kapcsolat, Kovács László és a szerb külügyminiszter között az ENSZ közgyűlése idején folytatott megbeszélést leszámítva egészen alacsony szintre süllyedt. Igen hasonló volt a helyzet 1998-ban is (Szilágyi 2011, 83).

A koszovói helyzet miatt a NATO 1998 őszén azt kérte Magyarországtól, tegye lehetővé légterének korlátozás nélküli igénybevételét a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság területe fölött végrehajtandó légi hadműveletekhez. A NATO-ba törekvő Magyarország természetesen nem utasíthatta el ezt a követelést, de igyekezett védeni a magyar érdekeket. A Jugoszlávia ellen 1999 tavaszán, a koszovói albánok érdekében megindított NATO-légítámadás következményei (az újvidéki hidak lerombolása, különböző vajdasági települések bombázása, a Duna hajózhatatlanná válása stb.) alapvetően sértették a vajdasági magyarok és Magyarország nemzeti és gazdasági, kereskedelmi érdekeit is. Magyarország e károk ellenére, továbbra is kezdeményező szerepet vállalt a szerbiai átalakulás folyamatában (Szilágyi 2004, 4-22.). Elsőként a Belgrádot ért légicsapás, majd az azt követő koszovói rendezés a

Milošević-rendszer bukását idézte elő. Ezt követően a kétoldalú kapcsolatok javulásnak indultak, a magyarság helyzete javult. Hazánknak megkellett tartani az egyensúlyt: a nemzeti önrendelkezés elvét vallva támogattuk a jugoszláv népek függetlenségi törekvéseit, emellett a figyelni kellett, hogy az ott élő magyar kisebbség helyzete nem romoljon a viszony Szerbiával. Szerbiával is sikerült megőrizni a korrekt viszonyt, összhangban a nemzetközi közösség szándékaival, mindazonáltal képviselték a magyar érdeket, mindazonáltal a szerb nacionalizmus végett a vajdasági magyarok helyzete rosszul alakult, mert a Milošević-rendszer megszüntette a Vajdaság autonómiáját (Szabó 2011).

3.1.1.3 MAGYARORSZÁG FRISS NATO-TAGKÉNT KOSZOVÓ ESETÉBEN

Magyarország 1999. március 12-én csatlakozott a NATO kötelékéhez Csehország és Szlovákia mellett. Ez idő tájt a koszovói válság nemzetközi szintre eszkalálódott, a szerb csapatok elűldözték az ott élő albánokat. A NATO ennek margóján úgy döntött, hogy légi csapást indít Szerbia ellen (1999. március 24 és 1999 június 10 között). Hazánk nehéz döntési helyzetbe került, mert a kormánynak átkellett engedni a magyar légteret a NATO bombázóinak, igyekeztünk minimalizálni a helyzetet. A magyar és szerb kapcsolatok a magyar rész ügyessége végett nem romlottak meg (Szilágyi 2004, 21.).

3.1.2 2000-2010

A kapcsolatok alakulását döntően befolyásolta a szomszédsági viszony, ugyanis Szerbia, Magyarország szomszédjaként fontos hatással van annak stabilitására, mindazonáltal a kiegyensúlyozott gazdasági és politikai kapcsolatok Szerbia szempontjából is rendkívül lényegesek, ugyanis Magyarország a legfontosabb tíz kereskedelmi és gazdasági partnere közé tartozik. 2002 januárjától a két ország szabadkereskedelmi egyezményt is életbe léptetett (Orosz 2018).

2003-ban azonban a helyzet valamelyest módosult, amiben szerepet játszott Zoran Djindjics meggyilkolása, és a szerb nacionalisták megerősödése is, továbbá ebben az évben írta alá Budapesten a szerb kormányfő, Zoran Zsivkovics a kétoldalú kisebbségi egyezményt, a kettős állampolgársággal kapcsolatos szerb álláspont visszakozott a korábbi kompromisszumtól. Ehhez hozzájárult a magyarokat érő atrocitások elszaporodása, ami határozottabb fellépést idézett elő a magyar fél részéről, s megrontotta a két ország kapcsolatát (Orosz 2018). Mindez

rámutatott a kétoldalú kapcsolatok kiegyensúlyozatlanságára, illetve arra, hogy a kisebbségi kérdés elsősorban a magyar fél szempontjából prioritás, tekintve, hogy a magyarországi szerbek jogait nem fenyegette veszély. A szerbek szempontjából a kisebbségi kérdésnek inkább abból a szempontból van jelentősége, hogy Szerbiának nem érdeke Magyarország elidegenítése, mivel az a szerb euroatlanti integrációs törekvések egyik fő támogatója, és a vele kialakított jószomszédi és gazdasági kapcsolatok hozzájárulnak Szerbia stabil fejlődéséhez és uniós kapcsolatainak fejlesztéséhez. Különösen relevánssá váltak a fentiek Magyarország 2004-es uniós csatlakozását követően. Szerbiát rendkívül kényelmetlenül érintette, hogy a magyar európai parlamenti képviselők a vajdasági magyarok ügyét uniós szintre emelték, melynek eredményeként 2005-ben, Doris Pack vezetésével EP delegáció érkezett a Vajdaságba, hogy meggyőződjön meg az ottani helyzetről. A kapcsolatok javítása érdekében a két ország között több megállapodás is született ezt követően:

- Egyrészt Gyurcsány Ferenc 2005. május 26–27-i Szerbia és Montenegró-i látogatása alatt aláírtak egy gazdasági együttműködési megállapodást, valamint
- egy a magyar–szerb/montenegrói kormányközi vegyes bizottság megalakításáról szóló jegyzőkönyvet.

A 2005-ös gazdasági együttműködési megállapodást 2006 májusában a gazdasági együttműködési vegyes bizottság felállítása követte. 2007-ben pedig több magas szintű látogatásra is sor került, Magyarországra látogatott mind Kostunica kormányfő, mind külügyminisztere, Vuk Jeremics.

Azonban a legaktuálisabb kérdések, amik jelenleg felmerülnek Magyarország és Szerbia között, az előbbi schengeni csatlakozása 2008-ban, valamint a koszovói kérdés fontossága. A schengeni belépésnek köszönhető szigorítások ellenére előreláthatólag nem romlanak a kapcsolatok, mivel Magyarország (egyidejűleg Európai Unió is) mindent megtesz, hogy ez a lehető legkevésbé érintse hátrányosan a szerb-magyar gazdasági és emberi kapcsolatokat. A koszovói ügy Magyarország szempontjából amiatt rendkívül jelentős, mert a várható szerb menekülthullám a Vajdaságban kapna menedéket, ami érzékenyen érintené a helyi magyarságot, és féltő, hogy esetleg újra elszaporodnának az atrocitások. Ezért Magyarország nem is vállal föl markáns álláspontot a kérdésben, inkább háttérbe húzódik és kivár, és ilyen formában nem is tekinthető Szerbia határozott ellenlábásának (Orosz 2018).

3.1.2.1 MILOŠEVIĆ BUKÁSA UTÁN

2002 februárjában a Külügyminisztérium örömmel nyugtázta a szerb törvényhozásnak a vajdasági autonóm hatáskörök visszaszolgáltatásáról szóló döntését. Úgy tűnt, a kapcsolatok normalizálódnak, s a folyamat a Medgyessy-kormány idején is tovább vihető. Goran Svilanović jugoszláv külügyminiszter 2002. júliusi magyarországi látogatásának alkalmából Kovács László külügyminiszter azt hangsúlyozta, hogy Magyarország támogatja Jugoszlávia euroatlanti törekvéseit és tagfelvételét az Európa Tanácsba. Ugyancsak a két ország közötti jó viszony építését szolgálta, hogy Magyarország a NEFE (Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés) keretén belül 2003 óta rendszeresen támogatta Szerbiát. 2003-ban nyolc programjuk kapott anyagi támogatást a magyar államtól. 2003–2004 folyamán azonban kiderült, hogy a vajdasági magyarok helyzetét Milošević bukása után sem lehet könnyen rendezni, s gyakoriak lettek az ellenük intézett támadások. 2004 folyamán különösen heves vita zajlott a két ország között. A diplomáciai akciók eredménytelenségét látva a magyar politikusok kihasználták, hogy az ország immár teljes jogú tagja az Európai Uniónak és az Európai Parlament néppárti és szocialista frakciója magyar képviselők kezdeményezésére határozati javaslatot fogadott el a vajdasági atrocitások ügyében. Magyarország továbbra is arra törekedett, hogy elősegítse Szerbia integrációját. Ennek a törekvésnek a jegyében utazott Udvardi Iván, a Külügyminisztérium politikai igazgatója 2005-ben Szerbiába, ahol memorandumot írt alá az európai integrációs együtt működésről. Ennek keretében Magyarország a Belgrádnak nyújtandó komoly támogatás mellett kötelezte el magát. (Szilágyi 2011, 80-91.).

Göncz Kinga külügyminiszter 2006 augusztusában jelentette ki, hogy Magyarország szükségesnek látja, hogy akkor, amikor a térség kritikus időszakát éli (Szerbia és Montenegró különvált, Koszovó státuszának rendezése a döntő szakasz elé érkezett), bizonyítsa térségbeli elkötelezettségét és érdekeltségét. Hangsúlyozta, hogy külpolitikai prioritásaink változatlanok, sőt még bővíteni is kívánjuk nyugat-balkáni jelenlétünket. 2008 tavaszán, amikor Magyarország a szerb vezetés akarata ellenére elismerte Koszovó függetlenségét, a két ország viszonya egy rövid időre megromlott, ez egyben Belgrád rosszallását fejezte ki, majd a szerb külügyminiszter kimondta, hogy nem számíthatnak jó kapcsolatra Szerbiával azok az országok, amelyek elismerik Koszovó függetlenségét (Orosz 2018).

2008 elején Szerbiában felkorbácsolta a szerb nacionalistákat Koszovó kiválási szándéka, Koszovó 2008 februárjában kikiáltotta függetlenségét. A magyar vezetés közös Unió

álláspontot szorgalmazott. Hazánk március közepén, harmadikként ismerte el Koszovó függetlenségét, 2008 márciusában. Szerbia az európai integráció felé közeledést választotta és pozitív nemzetiségpolitikát hirdetett meg, 2009 végén a Vajdaság széleskörű autonómiát kapott (Szabó 2011).

3.1.2.2 A 2008. ÉVI SZERBIAI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK UTÁN

2008 nyarán Szerbiában új kormány került hatalomra, amely igyekezett védeni az ország érdekeit, politikája erőteljesen eltért a korábbi időszakétól, amikor Vojislav Koštunica szerb kormányfő konfrontatív politikája határozta meg Belgrád magatartását. A magyar külügyminiszter, Göncz Kinga nem sokkal a kormányváltás után, 2008. szeptember elején Belgrádba látogatott, a Koszovót elismerő országok vezetői közül ő volt az első magas rangú politikus, aki Szerbiában tárgyalt. Hangsúlyozta, *„hogy bár az egykori autonóm tartomány önállósága ügyében továbbra is eltér a két ország álláspontja, a látogatás azt kívánja alátámasztani, hogy Magyarország helyre kívánja állítani a kapcsolatok korábbi szintjét, fontosnak tartja a jószomszédi viszonyt, és továbbra is minden tőle telhető eszközzel támogatja Szerbia euroatlanti integrációját”* (Szilágyi 2011, 85-86). Leszögezte, hogy a két ország között nincsenek viták és konfliktusok, Magyarország segíteni akarja Szerbia EU-integrációját. 2009 elején Budapest jelentős segítséget nyújtott ahhoz, hogy az akkoriban kirobbant orosz–ukrán gázvita káros hatásai minél kevésbé legyenek érezhetők Szerbiában, s Belgrádban különösen nagyra értékelték ezt a gesztust. Azt pedig, hogy Magyarország számára mennyire fontos a magyar–szerb gazdasági kapcsolatok, jól mutatja, hogy Budapest márciusban tiszteletbeli konzulátust nyitott Nišben.

A vajdasági magyarok helyzete azonban továbbra is nehezítette a két ország közötti zökkenőmentes együttműködést. 2009 áprilisában a magyar diplomácia sürgette a szerb hatóságokat, hogy a vajdasági magyarok elleni erőszakos cselekmények ellen erőteljesebben lépjenek fel. A magyar erőfeszítések, amelyek éppúgy szolgálták Szerbia egészének, mint a vajdasági magyaroknak az érdekeit, 2009-ben komoly eredményekre vezettek. 2009 szeptemberében a két ország külügyminisztere azt állapította meg, hogy Magyarország következetes külpolitikája nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az Európai Bizottság döntése alapján Szerbia vízummentességet nyerhet, ugyanakkor számos magyar politikus, arra biztatta Szerbiát, hogy továbbra is Európa-párti politikát folytasson. Magyarország a V4 akkori elnökeként, valamint 2011 első félévében soros EU-elnökként előmozdítani kívánta a nyugat-balkáni térség európai integrációját. (Szilágyi 2011, 80-91.).

3.1.3 2010-

2010 márciusában a két ország, Magyarország és Szerbia honvédelmi minisztere kétoldalú védelmi együtt működésről szóló megállapodást írt alá. Szekeres Imre hangsúlyozta, hogy Magyarország elkötelezett támogatója Szerbia Európai Unióhoz történő csatlakozásához, illetve Magyarország számára nemzeti érdek a Balkán stabilitása és fejlődése (Szilágyi 2011, 80-90.).

3.1.3.1 KÖLCÖNÖS GESZTUSOK AZ ORBÁN-KORMÁNY ALATT

A 2010. május végén hivatalba lépett Orbán-kormány kiemelten kezelte Szerbia ügyét, Martonyi János külügyminiszter már hivatalba lépése előtt, május elején tárgyalt szerb kollégájával. A megbeszéléseken a szerb vezetők megköszönték Magyarország Szerbia EU-integrációs erőfeszítéseire nyújtott támogatását, Martonyi János pedig elégedettségét fejezte ki a kulturális autonómia intézményével és a Magyar Nemzeti Tanács jó szereplésével kapcsolatban. A két fél megegyezett abban, hogy a kétoldalú kapcsolatok történetében először, magyar–szerb kormányulást tartanak, ami 2010 novemberében meg is történt. A megbeszélést követően a külügyminiszterek aláírtak egy, a szerb integrációs erőfeszítések magyar segítésére irányuló egyetértési nyilatkozatot. Magyar szempontból volt fontos, hogy a szerb politikusok megértésüket fejezték ki azt illetően, hogy Magyarország módosítani kívánta a magyar állampolgársági törvényt. Az Orbán-kormány által levezényelt magyar EU-elnökség valóban kiemelt témaként kezelte a Nyugat-Balkán integrációjának kérdését, ugyanakkor talán itt mutatkozott meg a legnyilvánvalóbban az a már korábban is tapasztalt tény, hogy ez a folyamat nem csupán Magyarországon múlik, hanem az egyes jelölt országok saját erőfeszítésein és az Európai Unió tagállamainak különböző külpolitikai megfontolásain is (Szilágyi 2011, 80-90.).

2010 novemberében a szerb külügyminiszter Budapesten lobbizott Szerbia integrációja érdekében, azt hangoztatva, hogy a magyar és szerb kapcsolatok erősek, egyidőben tartalmasak és egyre kedvezőbben alakulnak. Nem sokkal később Orbán Viktor miniszterelnök látogatott el Belgrádba. Az ott folytatott megbeszéléseken Szerbia integrációjának támogatása éppúgy téma volt, mint a két ország közötti gazdasági kapcsolatok sokkal magasabb szintre emelése. A magyar miniszterelnök szerint a szerb–magyar gazdasági együtt működés hordozza magában a legnagyobb tartalékot a régióban. A magyar EU-elnökség előestéjén Martonyi János külügyminiszter ismételt kijelentette: „*Magyarország*

támogatja Szerbia integrációs erőfeszítéseit, és a magyar EU-elnökség idején prioritásként kívánja kezelni a Nyugat-Balkán stabilitásának és integrációjának ügyét” (Szilágyi 2011, 88).

Hasonló szellemben zajlott az a tárgyalás is, amelyet Orbán Viktor nem sokkal a magyar EU-elnökség lezárta előtt folytatott Belgrádban. Az ott elhangzottak közül kiemelem, hogy a magyar miniszterelnök és a szerb államfő szerint *„komoly előre lépések történtek az egymás kisebbségeinek megbecsülése és védelme terén”* (Szilágyi 2011, 88).

3.1.3.2 A 2011-ES SZEMBEKERÜLÉS

A magyar kormányt némileg váratlanul és mindenképpen nagyon kellemetlenül érintett-e az a mód, ahogyan a szerb kormány és a szerb parlament megoldotta a már régóta aktuális és az EU-csatlakozáshoz feltétlenül szükséges kárpótlási törvény ügyét. A törvény miatt a szerb kormány és a vajdasági magyarok között 2011 augusztusa óta egyre hevesebb vita zajlott. A vajdasági magyar politikusok számos alkalommal kifejtették, számukra elfogadhatatlan az, hogy a törvénytervezet értelmében a vajdasági magyarokat kollektíve bűnösnek tekintenék. A magyar külügyminiszter szeptember közepén, belgrádi látogatása alkalmával fejtette ki a budapesti álláspontot. A szerb miniszterelnök-helyett es elismeréssel szólt arról, hogy Magyarország EU-elnöksége idején síkra szállt Szerbia érdekeiért, Martonyi János viszont kénytelen volt leszögezni: *„A szerb és a magyar kormány között vagyon-visszaszármaztatási vita nincs, van viszont egy az európai értékekkel összefüggő elvi kérdés, nevezetesen az, hogy a kollektív bűnösség, a kollektív felelősség semmilyen formáját sem fogadjuk el, sem mi, sem az Európai Unió”* (Szilágyi 2011, 88). Másnap a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) vezetője, Pásztor István tárgyalt Orbán Viktorral. A megbeszélésen áttekintették Szerbia integrációjának és belpolitikájának számos kérdését. Mindketten egyetértettek abban, *„hogy elemi érdek, hogy Szerbiában mielőbb meg kezdődjön az uniós csatlakozási folyamat, de az is világos, hogy bármilyen megoldást nem tud elfogadni a vajdasági magyarság”* (Szilágyi 2011, 88). Kezdetben úgy tűnt, hogy a szerb kormány megérti a figyelmeztetéseket, és elfogadta a VMSZ módosító javaslatait, a parlament azonban visszautasította a módosító javaslatot és a 2011. szeptember 26-án elfogadott vagyon-visszaszármaztatási törvény 5.szakasza kimondja, hogy az *„nem vonatkozik arra a személyre, aki a második világháború idején a Szerb Köztársaság területén működő megszálló erők tagja volt”*. A történelmi tények ismeretében kimondhatjuk, hogy ez a kollektív bűnösség elve alapján sújtja a német és a magyar nemzetiségű állampolgárokat. A magyar külügy kénytelen volt lépni. Németh Zsolt, a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára bekérte Szerbia nagykövetét. Elmondta, hogy a

magyar megítélés szerint a törvény nem viszi közelebb Szerbiát az Európai Unióhoz, sőt éppenséggel eltávolítja tőle. Leszögezte: „az EU tagjelölti státuszának egyértelmű feltételei vannak, és ezeknek a most elfogadott szerb törvény nem felel meg”. Magyarország tehát sajátos helyzetbe került. Miután immár hosszú évek óta küzdött Szerbia uniós integrációjáért, most kénytelen volt azzal megfenyegetni Szerbiát, hogy ha a helyzet nem változik, akkor az EU 2011. december 9-én megtartandó csúcsértekezletén megvétőzza az ország tagjelölti státuszát (Szilágyi 2011, 80-90.).

A magyar kormány képviselői szerint, ha a szerb parlament a rehabilitációs törvényt a jelenlegi formájában fogadja el (azaz nem változtat rajta negatív értelemben), akkor a vajdasági magyarok akaratát is figyelembe véve, nem akadályozzák meg Szerbia tagjelölti státuszát. Ez így is történt, s 2011. december 9-én végül nem a magyar vétó, hanem Szerbia Koszovó-politikája miatt halasztották el az ország tagjelölti státuszáról szóló döntést. Ez a végkifejlet a két ország egymás közötti kapcsolatát tekintve mindenképpen kedvező, de az valószínűsíthető, hogy a magyar politikusok még hosszú ideig éreznek majd keserű ízt a szájukban Belgrád 2011 őszén tanúsított politikája miatt (Szilágyi 2011, 80-90.).

3.1.3.3 AZ EURÓPAI UNIÓS TAGJELÖLTség

Szerbia 2012 márciusában elnyerte az EU-tagjelölti jogállását, ami ténylegesen a tárgyalások megkezdése után került sorra. A tárgyalások 2014. február 21-én kezdődtek meg hivatalosan is. Magyar szempontból kiemelkedő jelentőséggel bír, hogy az EU-integrációs folyamat és az előző években elért eredmények ellenére 2013 decemberében a szerb Alkotmánybíróság a kisebbségek kulturális autonómiáját garantáló nemzeti tanácsokról szóló, 2009-ben elfogadott statútum számos rendelkezést alkotmányellenesnek minősített, és 6 hónapos határidővel új dokumentum kidolgozásáról rendelkezett. Gál Kinga Európa Parlamenti képviselő ezzel kapcsolatban azt emelte ki, hogy a szerb alkotmánybíróság döntése alapján hatálytalanított rendelkezések egy része olyan kollektív kisebbségi jogokat biztosított, amelyeket a vajdasági Magyar Nemzeti Tanács és a többi kisebbségi nemzeti tanács évek óta törvényesen gyakorolt (Gazdag 2021).

3.1.3.4 A 2015-ÖS MIGRÁCIÓS VÁLSÁG

Magyarország 2015 tavaszától az egész Európai Uniót érintő rendkívüli kihívással, a migrációs hullámmal találta magát szemben, Európa délről kitett a migrációnak a Balkánon keresztül. Az év során megközelítőleg 1,5-2 millió személy érkezhettek az Unió területére. 3 útvonalon keresztül folyt az érkezésük: a kelet-mediterrán térségben, Görögország felől, a

nyugat-balkáni úton Szerbia felől, és a közép-mediterrán Olaszország és Málta felől. 2015-ben Szerbia felől 765 ezer fő lépett be, majd kiépült a határzár, megfékezve a belépésüket. A magyar kormány 2015. június 15-én egy műszaki határzár építését jelentette be (Gazdag 2021).

3.2 HORVÁTORSZÁG

A világ figyelve 1990 végén, 1991 elején irányult Jugoszlávia felé. Először a szlovéniai népszavazás eseménye volt az elemzések tárgya, ami egyben azt is jelentette, hogy immár nem csupán Jugoszláviát, mint államot szemlélték, hanem egyre inkább az egyes köztársaságok is az érdeklődés középpontjába kerültek, így Szlovénia, majd Horvátország került a figyelem középpontjába (Szilágyi 2010). Az eseménysor Magyarország és Jugoszlávia közötti viszonyt érintette, de erőteljes belpolitikai viszályt is kiváltott (Szilágyi 2004, 4-22.).

3.2.1. 1990-2000

3.2.1.1 1990-1995 JUGOSZLÁV FELBOMLÁSA

A Tuđman elnök által vezetett nacionalista Horvátország komplikáltabbnak bizonyult, mindazonáltal a horvát vezetéssel is jó kapcsolat alakult ki, ezt a kisebbségvédelmi nyilatkozat is megpecsételi (Szabó 2011, 38-62.).

Magyarország viszonya jól alakult az 1990-es években Horvátországgal. 1992 elején sor került egy kisebbségvédelmi megállapodásra, illetve a magyar–horvát alapszerződés aláírására. Zágráb nem felejtette el az országnak juttatott magyar és egyáltalán bármilyen fegyvereket sem (Gazdag 2014).

Az 1990-es évek elejének háborús eseményei visszavetették a korábbi gazdasági együttműködések, a térség magyar és horvát oldalon egyaránt perifériává vált. Franjo Tuđman halálát (1999) követően megindult a politikai közeledés a két ország között, melynek hatása volt mind az államközi kapcsolatok szintjére, mind a határtérségre (Bali 2012). Az előcsatlakozó Magyarország számára a PHARE (Pologne Hongrie Aide à la Reconstruction Économique) program 1995-től, Ausztria csatlakozásának időpontjától biztosított támogatást a határon átnyúló együttműködésekhez, elsőként az osztrák–magyar határon. A későbbiekben a programokat kiterjesztették a többi határszakaszra is, a magyar–horvát határtérségben

viszonylag későn indult meg az együttműködés. Ezek a programok még nem adtak lehetőséget fejlesztések végrehajtásához a határ mindkét oldalán (Csalagovits, Gordos 2007).

3.2.1.2 1995-2000

Orbán Viktor miniszterelnök, amikor 1999 januárjában ellátogatott Zágrábba. A magyar miniszterelnök nem csupán abban tanúsított jóindulatot, hogy a tárgyalásokat abban a palotában tarthatták meg, amely egykor a magyar történelem szempontjából vitatott megítélésű Jelačić báné volt, de abban is, hogy kijelentette, hogy Magyarország Horvátországot kiemelt partnerként kezeli és támogatni fogja mielőbbi integrációját (Szilágyi 2004, 21.).

3.2.2 2000-2010

Ez az időszak egyfelől új reményekre jogosított fel, hiszen Horvátországban is és Jugoszláviában is új, a nyugat-európai elvárásokhoz a korábbiaknál jobban alkalmazkodó politikai elit került hatalomra, ugyanakkor nem várt nehézségek is jelentkeztek. 2000 januárjában a Külügyminisztérium nyilatkozatban üdvözölte a horvátországi parlamenti választásokat. A két ország között ezután a jószomszédi kapcsolat alakításának számos megnyilvánulása volt tapasztalható:

- 2000. szeptember 13-án, Magyarország teljes támogatásával, Gödöllőn vették fel Horvátországot az addig háromoldalú nevezett olasz–szlovén–magyar együttműködésbe (Győri 2011).
- 2002 elején Magyarország Eszéken főkonzulátust nyitott.
- 2004 elején Berlinben találkozott a két ország külügyminisztere, s egyetértettek abban, hogy egyes felmerülő problémák, beleértve a mezőgazdasági termékek terén az utóbbi időben felmerült problémákat is, nem lehetnek hatással az egyébként minden szempontból jó horvát–magyar kapcsolatokra.

Magyarországnak 2004 óta a horvát EU-csatlakozás egyik legfőbb szorgalmazója. Így érthető, hogy a horvát külügyminiszter a választások után Zágrábba látogató Martonyi Jánosnak megköszönte az EU-integrációban addig nyújtott támogatást. A horvátok számítottak is hazánk segítségére. Magyarország 2010 nyarától fokozatosan foglalkozott az elnökségi

programon, erre a belga elnökség végével került sor. Magyarország Horvátország EU-csatlakozásának ügyét nem egyedül önmagában, hanem az egész Nyugat-Balkán csatlakozásának fényében kezelte. Ennek fontosságát hazánk többször is hangsúlyozta (Szilágyi 2012, 38-50.).

A nemzeti kisebbségek jogairól szóló alkotmányerejű törvény (2002-ben döntöttek erről) kiterjedt kisebbségi jogokat biztosít a magyar kisebbség számára. A törvény legjelentősebb újítása a kisebbségi tanácsok, illetve a kisebbségi képviselő intézményének bevezetése volt, amelyek a helyi önkormányzatok partnerei lettek, céljuk pedig a helyi közügyekben való részvétel és a kisebbségi közösségek helyzetének megőrzése, fejlesztése regionális és helyi szinten (Kemenczky 2008). A tanácsok, illetve a kisebbségi képviselő megválasztására azokban az önkormányzatokban van lehetőség, ahol a kisebbség aránya eléri az összlakosság 1,5%-át és a járások és városok esetében a legalább 200 főt, a megyékben az 500 főt. Amennyiben létszámuk nem éri el a meghatározott mértéket, de legalább 100, magát az adott kisebbséghez tartozó személy él a helyi vagy regionális önkormányzat területén, tanács helyett kisebbségi képviselő választható. A kisebbségi tanácsok és a képviselők létrehozhatják a horvátországi magyar kisebbségi tanácsok országos koordinációját, ami az érintett tanácsok egyeztető fórumaként szolgál, és erőteljesebb közös fellépést tesz lehetővé országos szinten. Az országos koordináció létrehozásának feltétele, hogy a megyei tanácsok, illetve képviselők többsége támogassa a megalapítást (Varga 2013).

A 2008-as gazdasági világválság idején a horvát gazdaság bebizonyította, hogy rendkívül törékeny és számos gyengepontja van. A korlátok a gazdaságpolitika irányításában vannak, amelyek a magas nemzetközi adósságból eredeztethetőek. A horvát termékek gyenge versenyképessége és szolgáltatások versenyképessége a nemzetközi piacokon, ami a gyenge technológiai fejlődésből fakad és a munkaképes lakosság rendkívül alacsony arányából (Šarić 2018, 1475.).

3.2.3 2010-

Mindkét ország számára fontos gazdasági és külpolitikai partner a másik fél. Magyarország a 2010-es évek elején a negyedik legnagyobb befektető volt Horvátországban, a két ország között jó kapcsolat alakult ki (Szilágyi 2004, 4-22.).

3.2.3.1 2013 HORVÁTORSZÁG EURÓPAI UNIÓS CSATLAKOZÁSA

Az Európai Unió sokat tett a Nyugat-Balkáni térség konszolidációjáért (Stabilizációs és Társulási Folyamat, CARDS- és IPA-programok) és sokat elért, amint azt a tudmani Horvátország EU-kompatibilis állammá történő átalakulása, illetve Szerbia (még nem befejezett és visszafordíthatatlan, mindazonáltal valóban nagymértékű) politikai reszocializációja mutatja. Elsősorban az Európai Unió biztosította a pozitív folyamatok gazdasági alapját, és azt a politikai jövőképet, az egyesülő Európába való beolvadás perspektíváját, amely közös célt adhatott a térség nem sokkal korábban még egymással háborúzó államainak, illetve amely minden ország számára kellő inspiráló erővel bírhatott a szükséges reformok megindításához (Juhász 2014). Horvátország Unióba történt 2013-as felvételével megismételte a „szlovén utat”, kikerült a posztjugoszláv válságzónából és maga mögött hagyhatta a nyugat-balkáni jelzőt (Gazdag 2014).

A visegrádi együttműködés az elmúlt években két területen hozott kiemelkedően látványos eredményt: az energiapolitikában és a védelempolitikában. A térség államai várhatóan 2015-re készítik el azokat a nemzeti energiainfrastruktúráikat összekötő hálózatelemeket (másnéven: interkonnektor), amelyek lehetővé teszik, hogy Közép-Európa észak–déli irányban is összeköttetésbe kerüljön alternatív, nem Oroszországból és/vagy Ukrajnán keresztül érkező földgázforrásokkal (Norvégia és Horvátország) (Gazdag 2014).

Kapcsolatainkat Horvátországgal a 2008-as MOL–INA-tranzakció utóélete mérgezte. A horvát belpolitikai csatározások és korrupcióellenes intézkedések részeként vizsgálták a horvát állami energetikai nagyvállalat, az INA ügyeit. A zágrábi megyei bíróság 2012 novemberében első fokon háborús nyereszkesedésért, hivatali visszaélésért és vesztegetés büntetésének elkövetéséért nem jogerősen 10 év börtönre ítélte Ivo Sanader volt kormányfőt. Az egyik vádpont szerint Sanader a MOL-tól 10 millió euró kenőpénzt kapott, hogy ennek fejében a MOL irányítói jogokat szerezzen az INA felett, a veszteséges gázüzletág kivételével. A horvát eljárással párhuzamosan a magyar fél is elvégezte vizsgálatát, s a Központi Nyomozó Főügyészség 2012. január 20-án közölte a horvát féllel, hogy a nyomozás során nem talált bűncselekményre utaló adatokat sem a MOL, sem Hernádi Zsolt esetében. Ezt követően 2013-ban a zágrábi megyei bíróság rendelt el vizsgálati őrizetbe vételt Hernádi Zsolt ellen, később pedig Interpol-körözést és európai elfogatóparancsot adtak ki ellene a szervezett bűnözés elleni fellépést irányító horvát ügyészség (USKOK) javaslatára (Gazdag 2018).

A horvát kormányzat eltökélt célja az eurózónához és a schengeni övezethez való mielőbbi csatlakozás. Az euró 2023-ra tervezett bevezetésének szempontjából a 2021-es év konvergenciaprogramjának eredményei sorsdöntők voltak, ezek megvalósítását azonban a járvány és a földrengések okozta forráskiesések és -elvonások veszélyeztették.¹ Értelmezhetetlen a lábjegyzet, jó lenne kihagyni. Az Európai Bizottság pozitívan értékelte a horvát mutatókat és monetáris lépéseket, az ország pedig a gyakorlatban is eleget tett a feltételrendszernek. Ennek megfelelően Andrej Plenković horvát miniszterelnök kora ősszel bejelentette, hogy Horvátország 2023. január 1-jén csatlakozik az euróövezethez (Demkó 2022, 24-27.).

2023. január 1-jével Horvátországban fizetőeszköz módosítás történt, a korábbi, eddigi Kunát váltja az Euró. 2023. január 1-jétől Horvátország Schengen tagja lett (Miszlivetz 2022).

¹ „Hrvatska ugrožena, neće biti evra!”, Alo.rs, 2020. december 23., <https://www.alo.rs/vesti/ekonomija/hrvatska-korona-virus-evro/367666/vest>; „Plenković: Hrvatska želi što pre u Šengen i zonu evra”, Danas, 2020. január 13., <https://www.danas.rs/svet/plenkovic-hrvatska-zeli-sto-pre-u-sengen-i-zonu-evra>.

3.3 SZLOVÉNIA

3.3.1 1990-2000

3.3.1.1 1990-1995 JUGOSZLÁVIA FELBOMLÁSA

Dimitrij Rupel szlovén külügyminiszter 1991. január 22-én érkezett Magyarországra, ahol találkozott Antall József miniszterelnökkel és Jeszenszky Gézával. Antall úgy vélte, hogy az úgynevezett közép- és kelet-európai régióban egyfajta választóvonal húzódik a nyugati kereszténység, illetve a Bizánc és az iszlám hatása alatt álló országok között, s hogy ez a választóvonal magán Jugoszlávián is keresztül keresztülhalad. Szlovéniát és Horvátországot különösen baráti országnak nevezte, támogatta a szlovén önállósulás gondolatát, de egyúttal arra is felhívta a szlovénok figyelmét, hogy a Szerbiában élő félmillió magyart Milošević mintegy túszként kezeli, ezért Magyarországnak tartózkodnia kell az elhamarkodott lépésektől (Szilágyi 2004, 4-22.).

Hazánk a rendszerváltást követően a déli szomszédok közül Szlovéniával és Horvátországgal szoros kétoldalú, gazdasági és politikai kapcsolatokat létesített. Szlovéniával problémamentes együttműködés alakult ki, a két ország között államközi szerződést és jogkatalógust implicálók, a kisebbségek kollektív jogait elismerő kisebbségvédelmi egyezményt írtak alá (Szabó 2011). 1992 januárjában követve az EK és az európai nagyhatalmak döntését addigi óvatos tartózkodását feladva Magyarország is elismerte Horvátország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina és Macedónia függetlenségét. Ljubljanának sikerült elkerülnie, hogy belesodródjon a délszláv háborúba, területén pedig nem élt nagy létszámú magyar kisebbség. A két ország delegációi köztársasági elnöki, miniszterelnöki, külügyminiszteri szinten gyakran találkoztak egymással, és mindig elismerően nyilatkoztak partnereikről. A két fél 1992-ben nagykövetségi szintűre emelte kapcsolatait, és még ebben az évben sor került egy kisebbségvédelmi, illetve egy barátsági szerződés megkötésére (Gazdag 2014).

3.3.1.2 1995-2000

A szomszédos államok közül Magyarországnak többnyire kiegyensúlyozott, jó külkapcsolatai voltak a Horn-kormány idején. Különösen igaz ez Szlovéniára. 1996 áprilisában átadták a felvételét kérő tíz közép- és kelet-európai országnak az Európai Bizottság által összeállított 150 oldalas kérdőívet. Az arra adott mintegy 3000 oldalas magyar válasz teljes áttekintést adott a kormányzati-igazgatási, a szakterületi és minden más olyan terület állásáról, amelyek

az EU-csatlakozás szempontjából fontosak voltak. A válaszok és a bizottság által begyűjtött más információk alapján kidolgozott országvéleményt (avis-t), valamint az EU következő években követendő stratégiáját az Agenda 2000 című dokumentumban, 1997 júliusában hozták nyilvánosságra. A Bizottság a jelentésben Magyarországot Ciprussal, Észtországgal, Lengyelországgal, Csehországgal és Szlovéniával együtt alkalmasnak ítélte a csatlakozási tárgyalások megkezdésére, és javasolta, hogy a csatlakozási tárgyalásokat kezdjék meg velük. A bizottság véleménye szerint Lettország, Litvánia, Szlovákia, Bulgária és Románia még nem volt kész a tárgyalások megkezdésére. (Gazdag 2018) 1999. július 24-én Finnország az EU elnöklő országként és Bosznia-Hercegovina vendéglátó országként azt javasolták, hogy a logisztikai nehézségek miatt két napig tartó konferencia első napját (1999. július 29-én) nevezzék regionálisnak és ezen csak Délkelet-Európa országai vennének részt. A szlovén delegációt Ernest Petrič külügyi államtitkár vezette, aki utalt a Szlovén Köztársaság külpolitikai helyzetére és arra a tényre, hogy Szlovéniának nincs szüksége segítségre. Hasonló álláspontot képviselt a magyar delegáció is, és ehhez csatlakozott Horvátország is. Mindhárom ország határozottan ellenezte, hogy a szarajevói konferencia első napját „regionális találkozó” nevezzék. Szlovénia azt az álláspontot képviselte, hogy ő, akárcsak Magyarország és Horvátország nem része a délkelet-európai régióknak. (Szilágyi 2004, 4-22.)

3.3.2 2000-2010

2002-ben Magyarország arra kényszerült, hogy diplomáciai úton tiltakozzon amiatt, hogy a szlovén fél állategészségügyi okokból az államhatáron elvégzendő állatorvosi vizsgálat addig érvényben volt illetékének nagyságát 2002. április 12-étől miniszteri rendelettel a harmincszorosára emelte. Ez a fajta kereskedelmi háború a két ország között a következő évben is folytatódott. 2003 áprilisában mind a két ország intézkedéseket hozott egymással szemben bizonyos árucikkeinek védelmében (Szilágyi 2004, 4-22.).

3.3.2.1 2004-TŐL AZ EURÓPAI UNIÓ TAGJA SZLOVÉNIA

2002 decemberében a koppenhágai csúcson sikerült lezárni mind a tárgyalásokat, mind azok pénzügyi vonzatainak kérdéseit. 2002. második félévében a dán elnökség alatt a: „Koppenhágától Koppenhágáig” jelmondata tehát valósággá vált: a kelet-európai államok csatlakozásának az 1993-ban nyilvánosságra hozott koppenhágai kritériumok voltak a kezdő-, a 2002. decemberi koppenhágai csúcs pedig a végpontja (Sutus 2006). A dán fővárosban döntés született, hogy amennyiben sikeres a csatlakozási szerződések ratifikációja, úgy Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország,

Szlovénia, Ciprus és Málta 2004. május 1-jén az Európai Unió teljes jogú tagjai lesznek. A felkészülésben előbbre járó országok (Magyarország, Szlovénia, Csehország) egy évtizedig álltak az EU kapujában, s végül bevárták a lassabban haladókat is (Gazdag 2018).

Magyarország a schengeni övezet tagjává vált, s átalakította a határellenőrzés rendszerét több szomszédos ország felé. Emellett Afganisztánban a bagláni tartományi újjáépítési csoport átvételével magasabb szinten bővült válságkezelő szerepvállalásunk a NATO-ban, 2007 első felében pedig az Európai Unió egyik harccsoportjában biztosítottunk készenléti válságkezelő erőket Olaszországgal és Szlovéniával közösen. A magyar–szlovén kétoldalú kapcsolatokat mindkét oldalról úgy jellemezhetjük, hogy a két ország között nincsenek nyitott kérdések, problémák, politikai viták, viszont vannak még kihasználatlan lehetőségek a kapcsolatok bővítésére, elsősorban gazdasági együttműködés terén. A kapcsolatok legfontosabb részét a két országban élő magyar és a szlovén nemzeti kisebbségekről való gondoskodás képezte és képezi jelenleg is, amelynek keretében mindkét állam fontosnak tartja a nagyobb anyaországi szerepvállalást. Szlovénia szomszédságpolitikájában kitüntetett figyelmet fordít a külhoni szlovének helyzete figyelemmel kísérésének és érdekérvényesítésének elősegítésére. Alapvetően ez határozza meg Magyarországhoz fűződő viszonyát is, ami problémamentes (Gazdag 2018).

3.3.3 2010-

A délszláv államok közül Horvátországgal és Szlovéniával továbbra is jók voltak a kapcsolatok. A két Európai Unió tagállam kapcsolatai rendkívül jól fejlődtek, a két ország között minden szinten jó viszonyt ápolnak ebben az időszakban. A magas rangú politikusok között szinte rendszeresek, éves szintűek voltak a találkozók. A megbeszélések témái széleskörűek voltak és legtöbb esetben szó esett az alábbiakról: a kétoldalú kapcsolatok, a szlovén és magyar kisebbség helyzete, továbbá az EU bővítése, azaz a nyugat-balkáni helyzet, valamint Magyarország uniós elnöksége és a visegrádi együttműködés (Gazdag 2018).

A kapcsolatok baráti jellegéről tanúskodott Orbán Viktor magyar miniszterelnök és Borut Pahor szlovén miniszterelnök első találkozója is. A két politikus tegeződött egymással, a szlovén miniszterelnök kijelentette, hogy a jóbaráti viszonyt nem befolyásolja az, hogy a kormány pártcsaládja máshova tartozik az Európai Unión belül. Kövér László 2011-es Ljubljana-i látogatásán Pahor elnökkel kimondták, hogy a két ország kapcsolata jó és baráti. 2011 júniusában ülést tartott a kisebbségi vegyes bizottság és a jegyzőkönyvben üdvözik a magyar félnek azt a törekvését, hogy parlamenti képviselőt teremt a magyarországi

nemzetiségek számára (Szilágyi 2004, 4-22.). Magyarország mindig arra törekedett, hogy Szlovéniát valamely módon bevonja a visegrádi együttműködésbe. Ez mindenekelőtt az úgynevezett V4+ (Visegrád+) keretében történt meg. Az együttműködés létrejöttének 20. évfordulója alkalmából találkozott Tarlós István főpolgármester Ljubljana polgármesterével (Szilágyi 2004, 4-22.).

A szomszédos országok közül Horvátországgal a tengeri kijáratot érintő vita miatt a viszony távolságtartó, egyben mind a két országnak kulcsfontosságú kérdés a kétoldalú együttműködés és előrehaladás. A tengeri folyosó kérdésének rendezése olyan előfeltétel, ami nélkül Horvátország nem csatlakozhat a schengeni övezetbe (megvalósították és csatlakoztak is). Az Európai Bíróság nem rendelkezik illetékességgel a szlovén-horvát határ kérdésében, ezért a megoldás Ljubljanától és Zágrábtól függ. A korábbi tapasztalatok alapján a mindenkori szlovén kormány rugalmas és együttműködő tud lenni a horvát féllel, kiváltképp, mert Szlovénia támogatja a Nyugat-Balkánt érintő bővítést a schengeni egyezmény estében is. A magyar-szlovén kapcsolatok kiegyensúlyozottak, a szlovéniai magyar kisebbség helyzete jó (Demkó 2021, 61.).

Magyarország és Szlovénia közös történelmi háttérrel rendelkezik és néhány kulcsfontosságú jellemzője, intézményi struktúrájuk és a kormányokkal szembeni hatalmuk eltérő. A parlamentek mindkét államban többnyire számos azonos hatáskörrel rendelkeznek, mint például a kormány és az igazságügyi szervek felállítása, leváltása és felfüggesztése. Mégis a két állam néhány fontos tekintetben eltér egymástól. Szlovénia, mindkettő kamara felügyeleti és tanácsadói funkcióval rendelkezik. Ez erősíti a vétójogot a parlamentek a kormánnyal szemben. Mindkét parlament létrehozott egy-egy európai ügyekkel foglalkozó bizottságot az EU-val kapcsolatos ügyek koordinálására. Ezek a bizottságok azonban némileg eltértek egymástól a létrehozásuk időzítésében, hatáskörök, struktúrák és gyakorlatok tekintetében. Először is, a magyar parlament volt a leggyorsabb, már 1992-ben létrehozta az állandó európai ügyekkel foglalkozó bizottságot. Szlovénia ezzel szemben csak az EU-csatlakozás előestéjén hozta létre, 2003 előtt az európai ügyek az európai ügyeket egy kicsi és gyenge Európai Ügyek Bizottsága koordinálta. Másodszor, a bizottságok mérete változó. A szlovén EU-bizottság a legnagyobb arányban a parlament méretéhez képest, míg a magyar a legkisebb. Harmadszor, az európai ügyek bizottságok Magyarországon és Szlovéniában törvénykezdeményezési jogot kaptak (Dieringer et al. 2005, 23-25).

ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatom központi eleme a posztjugoszláv államokkal való kapcsolataink alakulása a rendszerváltástól napjainkig. Az egyes országokkal való kapcsolatunk elemzése során megállapítottam, hogy a kétoldalú kapcsolatok rendkívül sokoldalúak. A téma aktuális, mindig vannak és lesznek új fejlemények.

Témaválasztásom egyrészt tanulmányaimnak köszönhető, hiszen rengeteg kurzus tematikájában szerepelt Magyarország és az Európai történelem, mind az elmúlt évszázadok általános történései, mind a politikai történései. Másrészt számos kurzuson jelentős, politikában nagy szerepet betöltő magyar személyről bővíthettem tudásomat, ez ihlette dominálón témaválasztásomat.

Kutatásom során a tanulmányokat, elemzéseket szintetizáltam leíró jelleggel. A kapott eredményeket figyelembe véve úgy gondolom, hogy számos pozitív, egyben néhány negatív esettel találkoztam, mindazonáltal sikeresre értékelhetőek a magyar külkapcsolatok a délszláv szomszédainkkal. Rengeteg szituáció van, ahol lényegesen több erőfeszítés szükséges, hogy a külkapcsolati értékek, kialakult kapcsolatok stabilan fenntarthatóak legyenek. Nem beszélve azon fontos befolyásoló tényezőkről, melyeket kulturális vagy éppen gazdasági szempontból jelenleg nem lehet, vagy nagyon nehezen lehet megoldani, mint például a szomszédunkban (Ukrajnában) zajló orosz-ukrán háború negatív konzekvenciáit, ezen felmerülő probléma egész Európát rendkívül negatívan érinti. Jelenleg könnyen változó, sok esetben kiszámíthatatlan politika zajlik globális szinten. Akárcsak Jugoszlávia (jug (déli) + Slav (szláv)) felbomlása várható volt, miután Tito 1980-ban bekövetkezett halála után erős vezető nélkül maradt a jugoszláv állam. Felmerült az egyes nemzeteknél a nacionalizmus, így az egység megtört és a fragmentáció folyamata irrevezibilis stádiumba került. Az újonnan létrejövő államok közül Szlovéniával és Horvátországgal jó kapcsolatunk volt már a jugoszláv felbomlást követő azonnali időszakban, míg Szerbiával sok nehézség akadt elsősorban szerb nacionalizmus miatt. A felmerülő és egyben megoldandó feladatot a Vajdasági magyarok védelme és a körülöttük kialakult helyzet sok szempontból komplexnek bizonyult. A posztjugoszláv térség napjainkban is Európa puszkaporoshordója, a kifejezés Bismarck kijelentése óta igaz. Szlovénia szinte kimaradt a délszláv háborúból, ellenben a horvátok és a szerbek fő szerepet vállaltak, a bosnyákokat is bevonták. Bosznia-Hercegovinában a mai napig békefenntartó kontingens állomásozik, hogy ne dördüljön el újabb lövés a helyi lakosság körében. A jugoszláv háborút követően mindegyik állammal jó kapcsolatot sikerült

kialakítanunk kisebb megtorpanásokkal. A 2000-es évek első felében Szlovéniát hazánkkal együtt, 2013-ban pedig Horvátországot vették fel az Európai Unióba. Szerbia tagjelölti státuszt élvez, mindazonáltal a magyar-szerb kapcsolatok jól alakulnak annak érdekében, hogy Szerbia az Európa Unió teljeskörű tagja legyen, hazánk ezt szorgalmazza és támogatja is egyben. Horvátország és Szlovénia esete azt mutatja, hogy a mindenkori magyar kormányok függetleníteni tudták magukat attól a tényről, hogy az említett két országban, illetve Magyarországon éppen milyen ideológiájú koalíció van hatalmon, és az együttműködés, néhány problémától eltekintve, meglehetősen sikeres volt. Szerbia esete viszont ennek éppen az ellenkezőjét mutatta. Adott esetben a baloldali kormányok éppúgy kénytelenek voltak szembenézni a belgrádi politikai irracionálizmussal, mint az Antall- vagy mint az Orbán-kormány. Sőt hiába került hatalomra Belgrádban egy a korábbinál demokratikusabb és európai irányultságú politikai elit, a vajdasági magyarok helyzete a korábbihoz képest még romlott is, s a szerb kormány magatartása kényszerűen kiváltotta a magyar kormány erős ellenlépését. Nem a magyar kormányokon múlik majd, hogy sikerül-e Szerbiával is a másik két délszláv államhoz hasonlóan olyan jószomszédi viszonyt kialakítani, amelyet sem kisebb gazdasági érdekkülönbségek, sem pedig a kisebbségi kérdés nem képes megkérdőjelezni (Szilágyi 2004, 4-22.).

A szakdolgozat befejezése alkalom arra, hogy magam számára is megfogalmazzam kutatásom eredményét. A témaválasztás lehetőséget adott arra, hogy részleteiben megismerjem az Európai Unió fő szerveinek munkáját, s a politikai téren a női esélyegyenlőség fontos, olykor rendkívül problémás kérdéseit. Olyan területeket sikerült érintenem, amelyek még számos más nézőpontot, kérdést vetnek fel, ilyen például a női jogok jelenléte különböző Európai Uniók országokban.

A kutatás során sok kérdésre kaptam választ, átfogó képet, egyben új megközelítéseket fedezhettem fel, fontos tanácsokat kaptam, amelyekre jövőbeli tanulmányaim során tovább építkezhetek, a kutatás folytatását tervezem. Az eredmények és az eddig megszerzett tudásom alapján azt gondolom, hogy fontos a kutatások további folytatása a témát illetően. A dolgozatban nem alkalmaztam primer kutatást, mindazonáltal a dolgozat folytatása során érdekes lehet a téma szakértőit, politikusokat bevonni, hogy mind személyes, mind tapasztalati áttekintést kaphassak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bakos F. (1989): *Idegen Szavak Szótár*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Bárczi G., Ország L. (1959): *A Magyar Nyelv értelmező szótára*. Akadémia Kiadó, Budapest
- Bali L. (2012): *A horvát-magyar határon átnyúló kapcsolatok jelene és jövője*. Underground Kiadó, Budapest, Szepetnek
- Csalagovits I. J., Gordos M. (2007): A határon átnyúló együttműködések. A Phare CBC tizenkét esztendeje. *Falu–Város–Régió*, 1., 76–79.
- Demkó A. (2021): *A Világ 2021-ben, külpolitikai, biztonságpolitikai, gazdaság és potenciális konfliktusok magyar perspektívából*. Mathias Corvinus Collegium Geopolitikai Műhely, MCC Press Kft.
- Demkó A. (2022): *A Világ 2022-ben*, Mathias Corvinus Collegium Geopolitikai Műhely, MCC Press Kft.
- Dieringer, J. - Lindstorm, N. - Stuchlík, A. (2005): *Europeanizing National Parliaments in New Member States: A Comparison of Czech Republic, Hungary and Slovenia* <file:///D:/Downloads/CEU20Working20Paper20Dierenger20Lind.pdf> (Letöltés ideje: 2023. 05. 09)
- Dunay P. (2010): A magyar külpolitika lehetőségei a következő évtizedben. *Nemzet és Biztonság*, 2010/2. 3–11. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/dunay_pala_magyar_kulpolitika_lehet_seg_ei_a_kovetkez_evtizedben.pdf (Letöltés ideje: 2023.04.04)
- Gazdag F. (2014): *A magyar külpolitika 1989–2014*, Nemzetközi Intézet Budapest
- Gazdag F. (2021): *Három évtized magyar külpolitikája (1989-2018)* Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest
- Gazdag F. – Kiss J. L. (szerk.) (2004): *Magyar külpolitika a 20. században*. Zrínyi Kiadó, Budapest
- Gálik Z. (2005): A közös európai külpolitika kutatásának elméleti keretei *Külügyi szemle*, 4 (2), sz. p. 105. https://kki.hu/assets/upload/KULUGY_KulugyiSzemle_2005_1-2galik.pdf (Letöltés ideje: 2023. 05. 09)

Győri Sz. R. (2011): *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig*. Helikon Kiadó, Budapest

Győri Sz. R. (2006): *Kisebbség, autonómia, regionalizmus*. Osiris Kiadó, Budapest

Hartwell, L. – Vladisavlev, S. (2020): *Delicate dance with the EU and China, Just Security*

<https://www.justsecurity.org/73885/serbias-delicate-dance-with-the-eu-and-china>.

(Letöltés ideje: 2023.03.16)

Heller Á. (1993): A „politikai” fogalmának újragondolása
Politikatudományi szemle, 2(2) oldalszám

https://www.epa.hu/02500/02565/00004/pdf/EPA02565_poltud_szemle_1993_2_005-018.pdf

(Letöltés ideje: 2023.03.01)

Herner-Kovács E. (2013): Szerbia. In.: Kántor Zoltán (szerk.): *Nemzetpolitikai alapismeretek*. Nemzeti Közsolgálati és Tankönyv Kiadó. Budapest

Juhász J. – Márkus L. – Tóth P. – Valki L. (2003): *Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában.*, Zrínyi Kiadó Budapest

Juhász J. (2014): Az EU és a Nyugat-Balkán ma
Mediterrán és Balkán Fórum, (8), 2. sz. p. 28-34.

https://epa.oszk.hu/02000/02090/00021/pdf/EPA02090_mediterran_2014_02_28-35.pdf

(Letöltés ideje: 2023.04.01)

Kemenczy Á. (2008): A nyugat-balkáni uniós stratégia változásai: stabilizáció és/vagy csatlakozás. *Grotius Tudományos folyóirat*, p. 1-12.

<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=TFWKXA>

(Letöltés ideje: 2023.03.19)

Márkus L. (2010): Bosznia-Hercegovina tizenöt évvel Dayton után. – *Nemzet és Biztonság Biztonságpolitika*, (9), november, p. 3-15.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/regi_szamok.php?rsz=2&ev=2010&szam=9

(Letöltés ideje: 2023.03.19)

Miszlivetz Á. (2022): Hivatalos: Horvátország 2023. január 1-jétől a Schengen tagja lesz
Ludovika, Az NKE tudományos platformja

<https://www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2022/12/09/hivatalos->

- horvatorszag-2023-januar-1-jetol-a-schengen-tagja-lesz/
(Letöltés ideje: 2023.04.01)
- Orosz A. (2018): *Szerbia külpolitikája a koszovói háború lezárulásától a tartomány függetlenedéséig*, Grotius Tudományos folyóirat, p. 1-18.
http://www.grotius.hu/doc/pub/FKRUIW/81%20oros_z_anna.pdf
(Letöltés ideje: 2023.03.15)
- Ördögh T. (2017): *Vajdaság politikatörténete*, Vajdasági Magyar Doktoranduszok és Kutatók Szervezete, Szabadka
- Rákóczi K. Valént V. Dr. Varga P. - *Nemzetpolitika* (2019): 40.old; Nemzeti Közszoigálati Egyetem, Budapest
- Romsics I. (2017): *Magyarország története*
Kossuth kiadó, p. 464-469, Budapest
- Romsics I. (2010): *Magyarország története a XX. században*
Osiris kiadó, p. 783, Budapest
- Šarić, M. (2018): Croatia and Hungary, a Geo-Economical Position within the European Unio
Volume 3 Issue 04 April- 2018, p. 1472-1479
Account and Financial Management Journal
<http://everant.org/index.php/afmjh/article/view/42/41>
(Letöltés ideje: 2023. 05. 09)
- Sutus L. (2006): *A Nyugat-Balkán Európai Unió csatlakozásának biztonságpolitikai aspektusa.*
Publikon Tudományos portál és Kiadó, p. 189-200
http://www.publikon.hu/application/essay/295_1.pdf
(Letöltés ideje: 2023.05.17)
- Szilágyi I. (2010): Közép-Európa délnyugati szárnya. Horvátok és szlovénok a közép-európai együttműködésről
Külgugi szemle, (9), 4. sz. p. 16-34.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_02_Kezeep-Eurepa_deelnyugati_s_.pdf
(Letöltés ideje: 2023.04.03)
- Szilágyi, I. (2004): Magyarország és a délszláv térség 1990 után
Külgugi szemle, (3), 1-2. sz. p. 4-28.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2004_01_Magyarorszeg_ees_a_deelszle

[.pdf](#)

(Letöltés ideje: 2023.03.10)

Szilágyi I. (2012): Magyarország és délszláv szomszédainak kapcsolatai 2010 után
Külügyi szemle, (11), 4. sz. p. 38-56.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/KULUGY_KulugyiSzemle_2012/?query=katon%C3%A1k&pg=689&layout=s

(Letöltés ideje: 2023.03.11)

Szilágyi I. (2011): Magyarország és Szerbia viszonya a rendszerváltás óta eltelt időszakban
Külügyi szemle, (10), 4. sz. p. 80-94.
https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2011_04_Magyarorszeg_ees_Szerbia_v_.pdf

(Letöltés ideje: 2023.03.12)

Szilágyi I. (2002): Szlovénia és a NATO
Külügyi Szemle, (1), 4. sz. p. 74-82.
https://kki.hu/assets/upload/KULUGY_KulugyiSzemle_2002_4szilagyiimre.pdf

(Letöltés ideje: 2023.03.18)

Tóth N. (2016): Horvátország EU-csatlakozási folyamatának hatása az állam kisebbségvédelmi tárgyú joganyagának fejlődésére – különös tekintettel a hatékony közéleti részvételhez való jog kérdésére
Kisebbségi Szemle, (1), 1. sz. p. 75-87.
https://bgazrt.hu/wpcontent/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbsegi_szemle/2016_01/ks_z201601_09tothnorbert.pdf

(Letöltés ideje: 2023.03.19)

Varga P.: Szlovénia. In: Kántor Zoltán (szerk.) (2013): *Nemzetpolitikai alapismeretek*. Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó. Budapest.